

Az ukrán parlamenti könyvtár – a megalakulás problémái és a növekedés perspektívái

Alekszandrova, Elena

Ukrajna fejlett könyvtári hálózattal rendelkezik. Kb. 50 ezer a könyvtárak száma, ami 1000 lakosonként 1 könyvtárnak felel meg; az egy közművelődési könyvtárra jutó olvasók száma 2-3 ezer. (Összehasonlításképpen: Spanyolországban ez a szám 5 ezer.)

A kijevi parlament könyvtárát a XIX. század második felében, közkönyvtárként hozták létre, az akkori felvilágosultabb dél-orosz rétegek aktív hozzájárulásával. 1917-18-ban, Ukrajna első önállósulási kísérlete idején ebből akarták kialakítani a nemzeti könyvtárat. Ez a cél azonban másként valósult meg: 1919-ben létrejött egy országos hatókörű akadémiai könyvtár, ez azonban nem tudta betölteni az alkotmány által ráruházott nemzeti feladatait.

Sorozatos átszervezések után 1957-ben a könyvtár köztársasági állami könyvtárrá vált, de ekkor sem tudott teljes mértékben megfelelni az eredeti célkitűzésnek (pl. nem tudott kifejleszteni egy átfogó nemzeti gyűjteményt, sem létrehozni az ukrán nemzeti bibliográfiát). Elsősorban adminisztratív-irányító testületként működött.

A függetlenség kivívásakor ismét felvetődött egy nemzeti könyvtár létesítésének kérdése. Erre a rangra rajtunk kívül még az Ukrán Tudományos Akadémia Központi Tudományos Könyvtára is

pályázott. Az ukrán Legfelsőbb Tanács parlamenti könyvtár létesítését határozta el. Így történt, hogy 1993-95-ben kormányzati határozat eredményeként megkaptuk a nemzeti könyvtári címet, s egyben a legfelsőbb törvényhozó testületek ellátásával is megbíztak bennünket. A könyvtár továbbra is a Kulturális Minisztérium fennhatósága alatt maradt.

Az új államok nemzeti könyvtáira jellemző gondok (pl. a világtól való elzártság) fokozottan érvényes Ukrajna esetében: megszakadtak a korábbi szovjet köztársaságokkal kialakított kapcsolatok (az oroszországi könyvtárakkal különösen), beleértve a könyvellátást, a szakmai együttműködést, a közös vállalkozásokat, a közös szabályozást, ezáltal megnehezítve a könyvtár nemzeti könyvtári rangjának elismertetését.

Néhány „ecsetvonás” a könyvtár portréjához: az állomány 4 millió, 70 különféle nyelven kiadott kötetet foglal magában (megközelítőleg annyit, mint a lengyel, a dán, a norvég, a svéd vagy a német nemzeti könyvtár), beleértve a nemzeti vonatkozású művek 1-1 kötelempéldányát (tervek vannak a beszolgáltatás 2 példányra való növelésére), 600 napilap és 1700 folyóirat jár (ebből 500 a külföldi), 200 intézménnyel áll fenn nemzetközi cserekapcsolat.

Az olvasók száma mintegy 100 ezer, s az egyetemi, főiskolai hallgatók nagy számának köszönhetően az olvasótábor „fiatalodása” figyelhető meg.

A könyvtár szerkezete – kisebb átszervezésekkel eltekintve – még nem sokat változott (ugyanazt lehet elmondani a személyzeti ügyekről, a fizetésekről, a tudományos fokozatok hiányáról). A nemzet egyelőre nem tanúsít kellő figyelmet a nemzet könyvtára iránt.

Az automatizálási munkálatok 1991-ben indultak meg; a könyvtár az ukrán kulturális minisztérium automatizált könyvtári és információs hálózatának (AILN) vezető intézménye. A kifejlesztendő infrastruktúra a saját könyvtárunkon túl 5 országos hatáskörű, 81 regionális (ezen belül gyermek- és ifjúsági) könyvtárra, 420 központosított könyvtári rendszerre (CLN), összesen kb. 700 intézményre terjed ki. A tervezet modul-rendszerű hálózatot irányoz elő, széles körű keresési lehetőségekkel.

A könyvtár helyzetét a nemzetközi tapasztalatokkal összevetve a következő fontosabb prob-

lémákkal kell szembenézni: a nemzeti vonatkozású gyűjtemény hézagai, az ukrán nemzeti bibliográfia hiánya (jelenleg – első lépésként – 36 könyvtár és múzeum anyagát dolgozzák fel, az 1574-1923-as időszakra vonatkozóan), a dokumentumok központi katalogizálásának megoldatlansága, az országos szabványok hiánya, egy integrált automatizált könyvtári és információs hálózat igénye (ezt az egyéb intézmények számítógépes hálózatára kiterjedően lehetne létrehozni).

A szükséges lépések között meg kell említeni a jogalkalmazási munkát (tekintettel a nemzeti könyvtárra, a köteleispéldány-szolgáltatásra, a nemzeti kulturális kincsek megőrzésére), egy integrált könyvkamara kialakítását, új könyvtári részlegek felállítását, a más nagykönyvtárakkal folytatott munka koordinálását, az egyenlőség alapján kialakított partneri kapcsolatokat a FÁK-tagországokkal, s az IFLÁ-n keresztül a világ könyvtárügyébe való mielőbbi bekapcsolódást.

Ami a parlamentnek nyújtott könyvtári szolgálatot illeti, a parlamenti küldötteken, a Legfelsőbb Tanács titkárságán és elnökségén kívül a Legfelsőbb Tanács állandó bizottságait, az elnöki és kormányzati testületeket, összekötőket és tanácsadókat is el kell látnunk. Megvizsgáltuk a törvényhozók könyv- és információigényeit (azt is figyelembe véve, hogy melyik képviselő a 23 parlamenti különbizottság melyikében kíván tevékenykedni), valamint az egyéni tematikus érdeklődést (85%-uk szakmai irányú), az eredeti törvénykezési dokumentumok iránti igényt (külön a külföldi anyagokra vonatkozóan), a jelentésekre irányuló igényt (összevetve a bibliográfiákkal és a könyv-, illetve folyóiratszemlékkel), a kérdések és kérések kielégítésének átfutási idejét, a források kiválogatásában jelentkező nyelvi szűkítést (az idegen nyelvű irodalom iránti igény 2% alatt van).

A könyvtár ideiglenesen szabályozta a küldötteknek nyújtandó szolgáltatást, a hangsúlyt erre a használói kategóriára helyezte, előírta az igényelt információk lehető leggyorsabb kielégítését, a releváns irodalom lehető legszélesebb körére kiterjedően (mind az egyszeri, mind a rendszeres, illetve hosszú távú kérések körében), továbbá egyensúlyt igyekszik teremteni a tájékozódásban jártasabb használóknak (a használók legfeljebb 25%-át teszik ki) és a könyvtárat hagyományosan nem használók, valamint alkal-

mi használóknak nyújtott szolgáltatások között. Fontos cél a könyvtárhasználók képzése is.

A képviselőktől kapott kérések kezelésére többlépcsős modellt dolgoztunk ki: a kérés kézhezvételétől a pontosításon és az adatbázisokban való keresésen keresztül egyes kéréseknek más kijevi nagykönyvtárakhoz való továbbításáig – így a használó lakóhelyétől függetlenül az információkhoz való lehető legteljesebb hozzáférést élvezzi. Miután a könyvtár közel van a Legfelsőbb Tanács épületéhez, a küldöttek akár az ülések szünetében is felkereshetik. A könyvtár szakosított olvasótermet alakított ki, ahol a küldöttek számára több terminált terveznek felállítani.

A beérkező kérdéseket elsősorban a tájékoztató könyvtárosok kezelik, a válasz gyakran tartalmaz bibliográfiát vagy tematikus összeállítást. Az állandó bizottságok havonta megkapják a társadalomtudományi új szerzemények jegyzékét, eseménynaplót, valamint az ukrán társadalmi és politikai életéről tájékoztató kiadvánnyal.

A parlamenti tevékenység formájáról és menetéről tartott, az ukrán Legfelsőbb Tanács és az amerikai kongresszusi kutatási szolgálat (US Congressional Research Service) által közösen szervezett konferencián a könyvtár ismertette a gyűjteményét, számítógépes programjait és szolgáltatásait.

A következő lépés a Legfelsőbb Tanáccsal való száloptikai alapú összeköttetés kiépítése lesz, amely meggyorsítja majd az olyan teljes szövegű elektronikus adatbázisokhoz való hozzáférést, mint a „Bill”, a „Törvényhozás Ukrajnában”, vagy az „Információs szervezet”. Ezt az összeköttetést az Internethoz, valamint a világ más számítógépes hálózataihoz való kapcsolódáshoz is fel lehet majd használni.

Mindezek a könyvtári fejlemények pozitív külföldi visszhangot váltottak ki. A könyvtár hét országgal tart fenn cserekapcsolatot a hivatalos kiadványok terén; humanitárius segélyként kb. 8 ezer dokumentumot kapunk.

Távolabbi tervként szerepel a parlamenti könyvtár olyan átszervezése, amelynek keretében speciális szolgáltatásokat fogunk nyújtani a törvényhozó, illetve a végrehajtó hatalom számára (az amerikai Kongresszusi Könyvtárhoz hasonlóan, de alacsonyabb szinten, s az ő tevékenységüket nem mechanikusan másolva). Egyelőre hiányoznak a megfelelő szakemberek

(elsősorban az egyes területek szakértői), továbbá a tapasztalatok.

Másik nehézség a dokumentumok hiánya, mind a múltban (a háború alatt elveszett kötetek), mind a jelenben. Sok külföldi forrás, sőt, az ukrán legfelsőbb politikai szervezetek sok kiadványa is hiányzik (az utóbbiakat gyakran egyszerűen nem küldik be), az olyan minisztériumok és minisztériumi osztályok anyagaihoz hasonlóan, ahol figyelmen kívül hagyják a kötelezpéldány-rendeletet (ezek a kiadványaikat pénzért akarják adni, ily módon piaci elemeket bevezetve).

Különösen nagy igény lenne a legújabb referenz-kiadványokra, enciklopédiákra, statisztikai anyagokra, valamint a törvényhozói munkát segítő információs és elemző jelentésekre.

Végül, el kell majd dönteni, mennyire érdemes megtartani a Legfelsőbb Tanács saját, belső használatú könyvtárát. (Szerintünk a könyvtárnak meg kellene maradnia a jelenlegi helyén, de a mi könyvtárunk részlegeként.) A tervek között szerepel kis referenz-állomások létesítése a Legfelsőbb Tanács bizottságaiban. Ugyanakkor nagyobb hatékonyságra van szükség a parlamentnek nyújtott információs szolgáltatásokban, továbbá azoknak a kormányzati testületeknek az ellátásában, amelyek jelenleg is fenntartanak szolgáltatásokat (pl. a Legfelsőbb Tanács számítógépes tájékoztató hálózata, az Elnöki Hivatal

prognosztikai és információelemző szolgálata, valamint az Elnöki Hivatalnak, a minisztertanács államigazgatási és önkormányzati intézetének, vagy a Soros Alapítvány által létrehozott és mindenekelőtt a külföldi dokumentumokat beszerző Ukrán Kormányzati Alapnak a könyvtárai).

Bár hálások vagyunk külföldi partnereinknek az érdeklődésért és támogatásért, azt is látjuk, hogy a helyzetünknek nincsenek nemzetközi analógiái. Ebben a fejlődési szakaszban előnyös lenne, ha a volt szovjet köztársaságok hasonló könyvtári szakmai kapcsolatokat létesítenének, információs hálózatot hoznának létre a FÁK tagországaira kiterjedően, kicserélnék a törvényhozásra, illetve a könyvtári-információs szolgáltatásokra vonatkozó tapasztalatokat, feltámasztva a kiadványcsere-programot – a külföldi tapasztalatok tanulmányozásával és azoknak a helyi körülményekhez való ésszerű felhasználásával egyidejűleg.

Az ukrán parlamenti könyvtár helyét keresve a világ könyvtárügyében elsődleges feladatunknak az IFLA-programok alapelveinek megvalósítását tekintjük – különös tekintettel azokra a programokra, amelyek a rendelkezésre álló információ egészéhez való nyilvános hozzáférést célozzák.

(Tömörítette: Mándy Gábor)

BOSZNIA NEMZETI ÉS EGYETEMI KÖNYVTÁRA majdnem teljesen megsemmisült. Az OCLC, gazdag szláv állománnyal rendelkező könyvtárak segítségével, összeállítja a fellelhető boszniai publikációk retrospektív nemzeti bibliográfiáját, illetve központi lelőhely-jegyzékét, amelyet majd a Nemzeti Könyvtár rendelkezésére bocsát. Ennek alapján lehet majd hozzákezdeni az állomány tényleges helyreállításához, részben eredeti dokumentumok, részben pedig digitális vagy mikrofilm-másolatok beszerzése formájában.

A katalógus összeállítása azonban valószínűleg több évet vesz igénybe.

(*Interlending and Document Supply, 1996. 4.no.*)